

secum loco dotis sue futuram attulit ei summam 30000. nummorum, post aliquot annos certissimum atque omnino exploratum habuit, ficerem suum fuisse casparium in Curi Regiorum vestigium; atque tum ex iste officio, tum ex argentaria postmodum facta summas divitias, quibus abundat, tam suis usuris, quam rationibus alius non sequoribus sibi fecisse. Queritur vir praefatus, cum sibi necessitas alicuius restitutiois afferatur, ex dote sua uxoris accepta, que rerum iniqua ratione paratum a Crato pars erat, qui Cratus, nulla facta restitutio, vitam hant.

Ei pro certo affirmatur est, ipsi nullam ejusmodi incumberere necessitatem. 1. Propterea quod ex nuptialibus tabulis ista ei summa accepta est. Quoniam eandem & accepit & bona fide adhibuit haecen, ipse omnino in eius summa usuram tum illicitarum aliarum rationum, quibus Cratus rem suam auxerat. Num predictas rationes non sufficiunt, ut eum a quacunque solvant obligatione restituimus?

R E S P O N S.

(a) Sambon.
to. 2. cap. 22.

Idem, qui modo laudatus est Theologus, & qui de simili difficultate consultus fuerat (a), respondet, predictis equidem rationibus. Casum redditum obligatione restituendam usuraram, quas ex dote sua uxoris percepit, quin etiam reddende portionis ipsiusmodi donis, quam bona fide consumpsisset, sed easdem nullatenus sufficere, ut eum solvant Leg. restituentur ipsius fortis principalis, qui in eis manibus etiamnum extat, neque necessitate dependendarum usuraram, que deinceps possent inde ei provenire, & que jam ei accesserint, ex quo tempore cessavit ipsius bonis fides, cum primum exploratum habuit iniquam rationem, quia Cratus rem suam ampliaverit. Quia rei ratio apta est. Considerare namque debet 30000. nummos, quos loco dotis uxoris sua percepit, tantum rem alienam, quam dotis loco non possest finis gravissimo peccato accipere, si de rei veritate tunc temporis ei consilistet, quaque nec sibi retinere absque iniuritate, nec in proprium quantum illa quavis ratione potest convertere. Prædictam igitur ditem actu debet de propria manibus dimittere, si tuto fieri possit; & confet Theologus, habet premium 1000. nummorum, quod confiduntur est ex pecunis, quas mutua dedit Junio & Probo, quibus restituere nullatenus cogitat. Nonne potest ipsius uxori, inoffensa sua conscientia, eo inicio, aut etiam nolente, eosdem restituere?

R E S P O N S.

HERMOLAIUS negotiator inter res familiares suas habet premium 1000. nummorum, quod confiduntur est ex pecunis, quas mutua dedit Junio & Probo, quibus restituere nullatenus cogitat. Nonne potest ipsius uxori, inoffensa sua conscientia, eo inicio, aut etiam nolente, eosdem restituere?

R E S P O N S.

Quidam Auctor opusculi, quod S. Thomas vulgo tribuitur, de proposta quætitate sic confit: Si cui in adjutorium (uxori) est viro data ad generationem, ita ad rerum conservationem & multiplicationem honestam & utiliter, & super hoc etiam ad salutis vires promotionem: Unde Apofolus 1. Cor. 7. Salvibus viri infidelis per mulierem fidelem: Quia fecit de rebus propriis viri usuarii potest facere elemosinas moderatas, viri ignorantiae & non prohibente, quia sic agit causam viri ad id quod tenetur, ad salutem suam promovendam se puto, non præjudicia, quod possit facere restitutions de rebus alienis, viro ignorantiae & non prohibente: quia sic agit causam viri. Eni ratione loquitur laudatus Auctor (c), qui frequenti ratione propeficitur: Th. Opuscl. 7. Si vero, viro prohibente ita mulier fecerit, vel adularit, facere voluerit: jam non licet ei, quia scires fuit sub potestate viri, ita & uxori. Quare oportet, eam sic subdiam viro obedire per omnia secundum Apofolus (d): Ego non faciendo malum, tamen obediens debet, non faciendo bonum; quia non est necessarium ad proprium salutem. Unde si vir non faciat, quod sibi videtur bonum, impetratus est ad peccatum, sed ei qui hoc ei prohibet.

C A S U S X X L

BONAVENTURA, qui Catharinam uxorem sibi duxerat, mortuo; ipsius vidua certior facta est,

Nihil-

Nihilominus non existimamus, etiam in isto altero casu, eam copiam dandam esse uxori, ut suo viro incio, possit restitutions, ad quas iste obligatur, ipsa adimplere, sub eo praetextu, quod sic saluti sui mariti potissimum consulat. Namque si maritus iste permanferit obstinatus nolle rem alienam restituere, non inde coram Deo futurus est tantius aut innocentior, si ejusdem, eo non consentiente, restitutio fiat. Siergo Hermolaus, animalium obseruauerit nolle, quas exigit a Junio & Probo, usuram restituere, ut supponitur in specie quam enodamus; profecto ipsius salutem minime juvaret carum est restitutio clanculum prelita ab eis uxore. Adeoque, quam praefatus Autor allegat, ratio non est concludens. Propterea, quam sibi fixam adhuc vir ille, non restituere proveniens restitutio, quos de mutuis pecunis perceptit, mens uxori ipsius per se est atque exploratio, etique proxime loco esse debet taciti cuiusdam prohibitionis (interdicti, quo impediri debet) ne privatia sua autoritate restitutio istam exhibere praefumat. Quibus insuper juvat addere, ipsius maritum bonorum communis, que inter eum & ipsius conjugem instituta, eis Dominum; atque adeo non licere uxori Hermolaie de iisdem ad proprium nummum disponere, praetendo specie, praetextu alicuius boni operis admitti, ad quod neque coram Deo, neque coram hominibus ullatenus obligatur.

R E S P O N S.

Existimamus, Theophilus non induci obligacionem restituendi omnem omnino quæsum quoniam per se ipsius duos annos potuerit ex propria pecunia afferre, si eandem ad manum habueret; sed eum tantummodo quæsum, qui per se soleret ex commercio, quod facit: ratione numerum habita non tantum laboris, industrie & impensis, quas necesse est conferre; sed etiam periculorum & infortiuniorum, que possunt in ejusmodi commercio occurre. Ita confit S. Thomas, qui sic habet (b): Similiter dicendum est de eo, cui debet non restituiri suo tempore: quia non tenetur restituere tantum, quantum lucrari potuerit; sed secundum estimationem lucri, quod accidere constauit, pensato labore & infortiunis etiam, quia in lucro accidere alias possent. Quia lucrum non causatur tantum ex pecunia, sed ex industria & labore.

C A S U S X X I I I .

THEOBALDUS, cum ratios suas cum Leandro conferret, atque ipsi remaneat debitor 200. libras, quas non poterat impræsentiarum numerare; Aristarcus utrius communis necessitudinis & amicitiae vinculo addidit, volens gratiam ab utroque summi inire, Theobaldo ultra ostium commotandas 200. libras, ut eas Leandro persolveret. Quas quidem Theobaldus acceptas, quo nomen suum expedire, in ipso temporis articulo Leandro numeravit. Verum Theobaldo, quarta ab illinc die, vita fundo, nihil habente, unde contrada ab eo debita solverentur; Aristarcus expulso Leandro, eum non latere 20. libras, quas acceperat, de proprio suo argento proveniente, quod quidem ea tantum mente mutuum Theobaldo credidat, ut de utroque bene mereretur; neque sequuntur eis in se ipsum iacturam illius summae recidere. Numquid, ex conscientia, predicta summa restituentur Leandro obligatio importatur?

R E S P O N S.

Leander nulla omnino ratione obsipatur, ad reddendas Aristarcu 200. libras, quas percepit a Theobaldo, qui obliuio nihil quidquam relinques, unde debita ipsius per solvere; & cui Aristarcus eisdem commodaverat, aliquid diebus antea ut utrumque sibi devinciret. Cuius decisionis ista nempe ratio est, quod ubi primum pecunia alicui mutua data est, eadem jure proprietatis ei ipso cedat ei, cui fit commodata: quoniam ei cum ab eo qui commodat, ejusdem transfertur dominum: Atque ea de causa præstatio dicitur a Latinis, mutuum, quod idem sonat ac, ex mortuum, ut probatur ex istis verbis Imperatoris Justiniani (a): Unde etiam mutuum appellatum est: Quia ita a me ieiatur, ut ex me tuum sit. Inde sequitur, Theobaldus non satisfacie Leandro, nisi ex pecunia, quae vere ipsius propria erat ex ejusdem ei dominio legitime devoluta, propter mutuum ei pecuniam ab Aristarcu creditam. Illi ergo nullum jus suffragatur, ut eandem possit a Leandro repeteret neque in foro conscientie, neque in foro judicij in quo quod certificata contat, nedum ipsius petitio admittatur, quia immo potius exhibaretur.

C A S U S X X I V .

ILDEFONSUS, commodatos Theophilus centum nummos ad annum unum, post elapsum temporis constituti spatium, sibi per solvi cum anxia restitutio ad eodem repetit; quoniam ipsi eorumdem opus est, & animo propositum eos in commercium ponere, ut inde sibi lucrum afferatur. Bi-

(b) S. Th. in
4. d. 15. q. 2.
4. qu. 2. ad 4.

speximus, qui intermixto, etiam fidelissimo, mandavit, & hic fuit in iuncte solvatus, adhuc remanserat obligatus. Ratio liquet: cum enim si Debitor generis vero bujus aut illius specialis materia, que in transmissione fuit intercepita, hac ipsa periret, durat adhuc eius obligatio: genus enim interire, non potest. Leg. Incendum. Cod. Si certum petatur. Idem quo.

Nihil-

R E S T I T U T I O .

250

alii imputare. Neque locusi illius est, unde jure realeat ipsam Gabriellam inculpare, quia, quantum in se est, non abnuit perficere promissa, quae ex utraque parte accepterunt (*a*): *Imputare non debet ei, per quem non fecit, si non faciat; quod per sum fuerat faciendum.* Quae verba continent aliam quam Regulam juris. Ex quibus omnibus inferendum est, prædictam virginem nulla omnino constringi erga eum obligatione restituitionis.

C A S U S XXXII.

HENRICA nobilis virgo, cum sibi pudorem extorqueri doleret ex violentia, quam Martialis in eam adhibuit; & deinde suos eidem minata, futurum ut eum recipitaliter reum ageret, nisi ei locum insuspositum habitarum 2000. nummorum summanam preberet, ex metu, quo cor� ipsi fuit propter minas sibi ab eadem intentatas, eo adductus est, ut petitam summanam ei largiretur. Nihilominus, quoniam nec perpetrati ab eo sceleris, nec violentia in eam adhibita, ne verbo quidem aut suspicione quemquam confidit fuisse, visum est; neque ipsa utrum cerebat post quartu[m] ab illis mentes nupis in divitias maximas eadem ratione, qua ante sperata potuisse; neque quidquam eorum, quae facta fuerant, maritus ipsius subdoratus est. Nonne in eo casu obligatur, ad 2000. prædictos nummos Martialis restituendos, siquidem nihil damni paffit ex iis, qua[ntum] inter ipsam & eum gessa fuere?

R E S P O N S .

Arbitratur, Henricam nulla omnino constringi. Legre restitutio[n]is, qui inimico licet prout posse ab ipso, quos Martialis ei præbuit, 2000. nummos retinet; quoniam verum sit, si nondomi[n]i eos percepisset, nihil ipsi juris affutu[m] eorumdem urgenda solutionis, nisi primum dicto ea de re contra eum iudicio: quippe que nihil quidquam damni, neque in propria sua fama, neque in bonis suis, ex criminis Martialis experta fuerit; ut supponitur, & virginis nomen semper retinuerit eo usque, cum in matrimonium collocata est. Quod quidem confirmari potest comparatione illius, cui necessitas induceretur, suppeditandi aliqui viro vita necessaria, quamdiu summa rerum inopia afficeretur; quia easdem per aliquod tempus ei præbere neglexisset; quemadmodum enim ab ejusmodi necessitate solvereatur, si vir prædictus nullis jam miliari obrueretur, propterea quod istud debitum utpote personale ac subfidiarium cessasset; & tamen, si in antecessum fuisse ei concessum, vir iste, licet locupletior factus, nulla tenetur obligatio restitutio[n]is: sic eadem ratione, licet non obligaretur Martialis, ad datum Henricæ constitutum etiam ex fratre jure, nisi in quantum ipsa nequivisit etiam fortiori nupliarum conditionem, quam antea potuisse sibi merito proponere; & ita obligatio tum defixus ubi primum incongrue sibi matrimonium inivisit; attamen quoniam matrimonium ipsius præc. sit solutio[n] 2000. nummorum; ipsa nulla ratione tenetur nequidem petita ex debito conscientia, eosdem perceptos Martialis restituere.

C A S U S XXXIII.

ANATOLIUS, opera sua diei unius locata Leonidi, ad transportandas in locum quemquam remotum res admodum fragiles, ut specula, crystalla, & porcellanae raras ac singulares, & summa sua tenuitate pretiosissimas, quoadam ex eis suffregit; sive qua[e] eam diligentiam ac provisionem non adhucit, quibus quis alijs eo solerter usus fuisse, five ex fortuito lapidis aliquius lapu, qui de quadam domo decidens eum per vicum transiit attigit: Numquid tenetur dammum inde Leonidi, emergens eidem præstare?

R E S P O N S .

In contractu locationis obligatio semper inducitur (*a*) refaciendi damni provenientis non tantum ex gravi notabilique culpa, *lata culpa*, sed etiam ex ea, que in Jure dicitur *levis culpa*: quia etiam quibusdam in casibus, ut in cau[m], in quo Anatolius ponitur, culpa levissima præstari debet; verum nulla importunit obligatio separandi damni, quod ex casu mere fortuito latum est, qualis est lapus inopinatus aliquius lapidis. Quam ob causam, si nullo signo apparenti ibidem indicaretur transcurrentibus, in eadom, juxta quam iter habeat, adesse. Cœmentarius aut scandalarius, & lapis ab artificio ex se ipsa disjunctus fuisse, aut ex perverfa alienus voluntate, seu quavis alia ratione derelatus, adeo ut ejusdem lapidum Anatolius non potuerit nec declinare, nec prospicere: ei nullatenus incumbit in isto altero casu quidquam Leonidi præstare: at vero, si prædicta specula, crystalla, seu porcellana ex ipsius culpa etiam levissima perfacta sint; obligatur ad compensationem damni, quod Leonidi inde accedit.

Quae nostra decisio apta quadrat ad Leges Civiles, quas loco turissimum principiorum in subiecta materia habemus. *Qui columnam transportandam conduxit, aut una quædam ex laudatis Legibus (k),* *aut ea, dum tollitur, aut portatur, aut reponitur, fratris, ita id periculum præstat, si qua ipsius, eorumque,*

(*b*) Petrus Navarra.
1. de sent. 4.
p. 1. dubitab.

(*c*) Joan. A. torius, infus.
Moral. p. 3. 1.
4. c. 2. 3.
(*d*) L. Conti-
nent. 3. leg. 6.
Mueller. 2. 1.
caus. gesam-
erit. 1. 4. 2.
(*e*) Dom. Sol-
in. q. d. 29. 9. 1.
art. 3. secund.
Almain. 1. 1.
d. 1. 3. 4. 5. 6.
vett. de Frie-
cio. v. Metus
q. 6. & 12.

(*f*) L. Conti-
nent. 2. 1. 6.
divers. reg.
late antiqui.

R E S T I T U T I O .

251

que, quorum opera uteretur, culpa acciderit. Culpa autem ab eo, si omnia facta sunt, que diligenter mus quisque observatorius fuisse.

C A S U S XXXIV.

ALEXIS, cum Juvenali suo intimo commoda-
vifet equum suum, ad proficisciendum Parisis Aureliam; & Juvenalis fama accepisset, rem peculatissimum & aleis plenam esse, per filiam no-
stra transire; quod ibidem frequenter plurima gra-
fatorum infidianum excubaverit; nihilominus ean-
dem, collcente Luna, sub vesperum permeavit,
quoniam se sentiebat ut optimo equo, aliunde
vero gladio uno, duobus cleptoris brevioribus, &
uno brevioris tubi scelopeti instrutus erat. Sed irruentes in eum tres graffatores, equum ei ei-
pierunt, post mortiferum vulnus eidem inflictum.
Numquid istum casum mere fortuitum debet praefare; & integrum equi jacturam sustinere, ejus-
dem premium Alexi refundendum?

R E S P O N S .

Juvenalis tenetur, Alexi jacturam equi praefare. Ratio est, quia, cum præstatio, qua dicitur *commodatum*, in gratiam cedit solus *Commodatus*, quemadmodum in casu proposito, & fere tem-
poris contingit, tenetur præstare causus fortuitus, qui proveniunt ex ipsis culpa etiam levissima: vide casum 36. quoniam eidem imputandi non sint, quando fine illa eius culpa de improviso accedunt; nisi ad eos præstantes expressi stipulationes fele-
obligeravissent; aut rem sibi commodaram pauci tempore non reddidissent. Quam decisionem Lex ver-
bis difertur habet (*a*): *Commodatum autem plerumque foliam utilitatem contineat, cui commodatur.* Et ideo veteris est quoniam Muci sententia exsuffianis & culpan præstandam & diligenter, &c. Cui Le-
gi contentus ius Canonicum, ut patet ex istis ver-
bis cuiusdam Gregorii IX. (*b*) *Cum gratia sui tan-
tum quis commodatum accepit, de levissima etiam cul-
pa tenetur; licet casus fortuitus (nisi accidens) culpa
sua, vel interveniens padum, seu in mora fuisse)* fbi non debet imputari.

Jamvero manifestum est, Juvenalem in propo-
fito casu culpæ non esse expertem, siquidem, ni-
hil retentus fama, quam accepit, periculum imprudenter adiutori fortuiti casus, quem expertus est; aliunde vero remorum omnino videatur a prudenter viri sapientis, quod solus aliquam fili-
am de nocte permeare aggrediatur. Est igitur concludendum, obligacionem ei induci, ex conscientia, pretii iusti equi Alexio redundandi.

C A S U S XXXV.

ALBINUS, cum mandasset Conrado viro pruden-
ti & fidei omnino explorare, ut commodatum ei a Damiano equum vellet eidem reducere: Conra-
dus lacessitus est in ipso itineris cursu ac meridiano tempore a graffatoribus, qui ei dictum equum exquirerunt. Quærat Albinus, utrum sibi ex debito conscientia incumbat, pretium amissi equi Damiano redipere; & quoniam nonnulla fui culpa furtum iustus accelerat: aut an Damianus ipse debeat iusti equi jacturam pati?

R E S P O N S .

Est hæc regula legibus comprobata, quod, cum quis tenetur ex aliquo pacto seu contrahit, puta conductionis, commodati, precarii, atque depositi, certam quamdam rem individuo reddere; quemadmodum eundem equum, quem Damiani nisi commodavit, aut conduxit, seu quem ipsem inveni, non ignorans, cum esse ipsum Damiani; obligatio non inducatur in foro conscientiae neque iusdem pretitie refundendi, cuius erat, neque calumna fortuitum præstandi, ex quo res ista perit; antequam ad suum proprietarium perverterit; quando fuit actum, ut ipsa res redreddetur, & nulla culpa accedit: quoniam juxta naturalem sequitur, quicumque fortuitus casus aliqui rei accedens, in rei Dominum debet recidere.

Quam quidem decisionem iuvat probare duas potissimum legibus, quarum prior istis verbis

que,

(*c*) L. Ad eos
x. ff. commo-
dat. vel contra-

locat. condic.
tit. 1. 1. tit. 2.

ducunt, aut utendum accipiunt, dammum, injuria ab alio datum, non perire procul dubio est: quaenam cura aut diligencia consequi possimus, ne aliquis dammum nobis injuria det? En qua ratione posterior enunciatur (*d*): *Argentum commodatum, si* ^(d) L. Argentum idoneo servu[m] tradidens ad te perferendum;

ut non debuerit quis estimare futurum, ut a quibusdam malis hominibus disiperetur: tuum, non meum detrimentum orit, si id mali homines intercepunt. (*e*) Joan. Ca-
bafus, iusti. &
can. theor. &
prax. L. c. 25. a. 5.

Quam opinionem tuncmer Cabaftus plurimum confirmat ex una citatarum legum, & Decretali Gregorianæ, quam in precedenti decisione retulimus, atque ejusdem opinione causam istam reddit: *Quia quoties, omni debitoris culpa feciuta, res debita perit, Dominu[m] suo perit.*

Concludendum igitur est, in specie proposita non obligari Albimum, ad premium iustius equi Damiano referendum; siquidem Conrado eundem reducenti, vi etiam in eum adhibita crepus tatione jadicandum, si, in ea re, culpan aliquam Albinus admissit; verbi gratia, si ab aliquo sibi ignoto nomine Damiani communis fuisse de remittente ad ipsius equo, & ipse dictis ignoti leviori fidem adhibens ac nimium credulus eidem equum credidit. In eo namque casu, si ab eo ignoto equus furo sublatu[m] esset; Albinius debito conscientia teneretur, ad premium ejusdem Damiano præstan-
dum. Quod potest evinci ex dispositione cuiusdam legis (*f*), quam Glossa interpretans sic habet: (*f*) L. Simei.
Quid, si mentitur est, dicens sibi rem tradendam, & ibi glossa.
cum causa commendi misus est, Respondet; non nocet commodi... quia est ei imputandum, qui credulitatis est.

C A S U S XXXVI.

PATERNUS, dum Juliano accommodasset duo can-
delabra argentea, iste eadem cum vasis suis argenteis in arca clave obliterata recondidit, que erat in inferiori quadam oco ad partem sue domus anteriori. Latrones, contortis atque evul-
sis duobus aut tribus clathris, quibus funesta muni-
batur, in eum secum de nocte, irreperunt, & quacumque in dicta arca recondebantur, absrule-
runt. Paternus exigit a Juliano, premium sibi re-
sumi furorum candelaborum. Julianus ait, sibi de
fusa, vel interveniens padum, seu in mora fuisse)

fbi non debet imputari.

Jamvero manifestum est, Juvenalem in propo-
fito casu culpæ non esse expertem, siquidem, ni-
hil retentus fama, quam accepit, periculum imprudenter adiutori fortuiti casus, quem expertus est; aliunde vero remorum omnino videatur a prudenter viri sapientis, quod solus aliquam fili-
am de nocte permeare aggrediatur. Est igitur concludendum, obligacionem ei induci, ex conscientia, pretii iusti equi Alexio redundandi.

C A S U S XXXV.

ALBINUS, cum mandasset Conrado viro pruden-
ti & fidei omnino explorare, ut commodatum ei a Damiano equum vellet eidem reducere: Conra-
dus lacessitus est in ipso itineris cursu ac meridiano tempore a graffatoribus, qui ei dictum equum exquirerunt. Quærat Albinus, utrum sibi ex debito conscientia incumbat, pretium amissi equi Damiano redipere; & quoniam nonnulla fui culpa furtum iustus accelerat: aut an Damianus ipse debeat iusti equi jacturam pati?

R E S P O N S .

Ut sua sit tum proposita difficultati, tum plu-
rimis aliis ejusdem nature, responso; distinguendae sunt tres culparum species, quas quis potest admittere:

Prima appellatur a Jurisconsultis *lata culpa*, id est culpa ejusmodi, ut ei nulla possit excusatio vindicari, & cuius late culpa finis est, ut tertius ipsa Lex (*b*), non intelligere id, quod omnes intelligi-
gunt. Quando nimur ad illud non attendit, Exempli de verbis

leg. Latz.
ad quod omnes vulgo solent attendere. Exempli de verbis

leg. Latz.
figulacione.

li. 50. tit. 16.

caua, cum ignoto cuidam creditur res omnino

pretiosissima, absque ulla gravi necessitate: quan-

do mutua pecunia datur aliquid, qui cognoscitur

vir improba fidei, aut ære alieno obrutus, nec

ejusmodi, qui solvere possit: quando quis in fa-

miliatu[m] recipitur, aut in propriam domum admittitur,

quem sicut affuetum esse furari; aut tandem cum quis janum sue domus nocte clausam habere negligit, aut in quibusdam ædibus com-

morans, in quibus inquinili plurimi aut nominis ignoti aut etiam suspecti habitant, cum petit ur-

be[m] & foras egreditur partis domus, quam occu-

pat, patentem janam, relinquit.

Secun-